

SURXONDARYO VOHASIDA AN'ANAVIY OILAVIY QADRIYATLAR VA DINIY URF-ODATLARNING ZAMONAVIY TRANSFORMATSIYASI

<https://doi.org/10.24412/2181-2993-2026-1-539-547>

Abdivoxidova Gulnoza Raxmatullayevna

Mustaqil tadqiqotchi,

KNOWLAND school, Toshkent, O'zbekiston.

E-mail: gulnozaabdivoxidova6@gmail.com

ORCID: 0009-0002-0243-5369

Tel: (97) 100-72-08

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada Surxondaryo vohasida shakllangan an'anaviy oilaviy qadriyatlar va diniy urf-odatlarining tarixiy-etnografik asoslari hamda ularning zamonaviy transformatsiya jarayonlari tahlil qilingan. O'zbek xalqining oilaviy qadriyatlari, xalq og'zaki ijodi, milliy urf-odatlari va islom dini ta'limotlarining oilaviy tarbiya tizimidagi o'rni yoritilgan. Shuningdek, globallashuv, urbanizatsiya, mehnat migratsiyasi hamda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi ta'sirida Surxondaryo vohasidagi oilaviy qadriyatlar va diniy urf-odatlarda kuzatilayotgan o'zgarishlar ilmiy tahlil qilingan. Tadqiqot natijalari oilaviy qadriyatlarining zamonaviy sharoitda ham o'zining ma'naviy-axloqiy ahamiyatini saqlab qolayotganini hamda yosh avlodni milliy va umuminsoniy qadriyatlar ruhida tarbiyalashda muhim omil bo'lib xizmat qilishini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: *Surxondaryo vohasi, oilaviy qadriyatlar, diniy urf-odatlar, transformatsiya, etnografiya, mahalla, oilaviy tarbiya, milliy qadriyatlar, islom dini, xalq og'zaki ijodi.*

MODERN TRANSFORMATION OF TRADITIONAL FAMILY VALUES AND RELIGIOUS CUSTOMS IN THE SURKHANDARYA OASIS

ABSTRACT

This article analyzes the historical and ethnographic foundations of traditional family values and religious customs formed in the Surkhandarya Oasis, as well as the processes of their contemporary transformation. It highlights the role of Uzbek family values, oral folk traditions, national customs, and the teachings of Islam in the system of family upbringing. Furthermore, the study provides a scientific analysis of the changes observed in family values and religious customs in the Surkhandarya Oasis

under the influence of globalization, urbanization, labor migration, and the development of information and communication technologies. The findings indicate that family values continue to preserve their spiritual and moral significance under contemporary conditions and remain an important factor in educating the younger generation in the spirit of national and universal human values.

Keywords: Surkhandarya Oasis, family values, religious customs, transformation, ethnography, mahalla, family upbringing, national values, Islam.

СОВРЕМЕННАЯ ТРАНСФОРМАЦИЯ ТРАДИЦИОННЫХ СЕМЕЙНЫХ ЦЕННОСТЕЙ И РЕЛИГИОЗНЫХ ОБРЯДОВ В СУРХАНДАРЬИНСКОМ ОАЗИСЕ

АННОТАЦИЯ

В данной статье проанализированы историко-этнографические основы традиционных семейных ценностей и религиозных обрядов, сформировавшихся в Сурхандарьинском оазисе, а также процессы их современной трансформации. Освещена роль семейных ценностей узбекского народа, устного народного творчества, национальных традиций и исламского вероучения в системе семейного воспитания. Кроме того, на основе научного анализа раскрыты изменения, наблюдаемые в семейных ценностях и религиозных обрядах Сурхандарьинского оазиса под влиянием процессов глобализации, урбанизации, трудовой миграции и развития информационно-коммуникационных технологий. Результаты исследования свидетельствуют о том, что семейные ценности и в современных условиях сохраняют свою духовно-нравственную значимость и продолжают выступать важным фактором воспитания молодого поколения в духе национальных и общечеловеческих ценностей.

Ключевые слова: Сурхандарьинский оазис, семейные ценности, религиозные обряды, трансформация, этнография, махалля, семейное воспитание, национальные ценности, ислам.

KIRISH

Anʻanaviy oilaviy qadriyatlar har bir xalqning koʻp asrlilik tarixiy taraqqiyoti davomida shakllanib, jamiyatning ijtimoiy, iqtisodiy, madaniy va maʼnaviy rivojlanishi bilan uzviy bogʻliq holda takomillashib borgan. Ular insoniyat taraqqiyotining turli bosqichlarida vujudga kelgan ijtimoiy munosabatlar, oilaviy hayot hamda maʼnaviy-axloqiy meʼyorlarning tarixiy evolyutsiyasi mahsuli boʻlib, xalqning milliy oʻzligi, tarixiy xotirasi va maʼnaviy merosining uzviy tarkibiy qismini

tashkil etadi. Shu bois oilaviy qadriyatlar jamiyat barqarorligi, avlodlar davomiyligi hamda yosh avlod tarbiyasini ta'minlovchi muhim ijtimoiy institut sifatida e'tirof etiladi.

O'zbekiston hududlarida, xususan, Surxondaryo vohasida shakllangan oilaviy qadriyatlar hududning tarixiy-etnografik taraqqiyoti, milliy urf-odatlar, xalq og'zaki ijodi hamda islom dini ta'limotlari bilan uyg'unlashgan holda rivojlangan. Mazkur qadriyatlar voha aholisining turmush tarzi, qarindoshlik munosabatlari, mahalla institutining faoliyati, oilaviy marosimlar hamda diniy an'analarda o'zining yorqin ifodasini topgan. Ayniqsa, nikoh, beshik to'yi, sunnat to'yi, hashar, Ramazon va Qurbon hayiti bilan bog'liq marosimlar oilaviy birdamlikni mustahkamlash, milliy o'zlikni saqlash va yosh avlodni ma'naviy-axloqiy ruhda tarbiyalashda muhim ahamiyat kasb etib kelmoqda.

So'nggi yillarda globallashuv, urbanizatsiya, mehnat migratsiyasi, raqamli texnologiyalar hamda axborot-kommunikatsiya vositalarining jadal rivojlanishi natijasida oilaviy munosabatlar va diniy urf-odatlarning mazmuni hamda namoyon bo'lish shakllarida sezilarli o'zgarishlar kuzatilmoqda. Bir tomondan, zamonaviy ijtimoiy jarayonlar ayrim an'anaviy qadriyatlarning yangicha mazmun kasb etishiga xizmat qilayotgan bo'lsa, ikkinchi tomondan, ayrim oilaviy an'analarning zaiflashuvi yoki soddalashuvi kuzatilmoqda. Bu esa milliy qadriyatlarning tarixiy davomiyligini ilmiy jihatdan tahlil qilish hamda ularning zamonaviy sharoitdagi rivojlanish tendensiyalarini aniqlash zaruratini yuzaga keltirmoqda.

Mavzuga oid ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, o'zbek oilasi, milliy qadriyatlar va diniy urf-odatlarning tarixiy-etnografik jihatlari A. Ashirov¹, H. Boboyev², I.M. Jabborov³, H. To'rayev⁴, S.N. Tursunov⁵ va boshqa olimlarning ilmiy tadqiqotlarida turli nuqtayi nazardan o'rganilgan. Biroq Surxondaryo vohasida an'anaviy oilaviy qadriyatlar va diniy urf-odatlarning zamonaviy transformatsiyasi, ularga globallashuv, migratsiya va raqamli axborot muhitining ta'siri hamda mazkur jarayonlarning yosh avlod tarbiyasidagi o'rni kompleks yondashuv asosida yetarli darajada tadqiq etilmagan.

Mazkur tadqiqotning maqsadi Surxondaryo vohasida shakllangan an'anaviy oilaviy qadriyatlar va diniy urf-odatlarning tarixiy-etnografik asoslarini tahlil qilish, ularning zamonaviy transformatsiya jarayonlarini aniqlash hamda milliy va ma'naviy qadriyatlarning yosh avlod tarbiyasidagi o'rnini ilmiy asoslashdan iborat.

¹ Ashirov A. O'zbek xalqining qadimiy e'tiqod va marosimlari. — Toshkent: Fan, 2007.

² Boboyev H. O'zbek oilasining ijtimoiy-falsafiy tahlili. — Toshkent: Tafakkur, 2020.

³ Jabborov I. M. O'zbek xalqi etnografiyasi. — Toshkent: O'qituvchi, 1994.

⁴ To'rayev H. Surxondaryo tarixi. — Termiz, 2008.

⁵ Tursunov S. N. Surxondaryo viloyatida ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlar. — Toshkent: Fan, 2010.

Tadqiqotning ilmiy ahamiyati shundan iboratki, unda Surxondaryo vohasiga xos oilaviy qadriyatlar va diniy urf-odatlarining zamonaviy rivojlanish tendensiyalari tarixiy-etnografik hamda ijtimoiy-madaniy yondashuvlar asosida tizimli tahlil qilinadi, ularning oila institutini mustahkamlash va milliy qadriyatlarni saqlashdagi oʻrni ilmiy jihatdan asoslab beriladi.

Uslublar. Mazkur tadqiqotda Surxondaryo vohasida shakllangan anʼanaviy oilaviy qadriyatlar va diniy urf-odatlarining zamonaviy transformatsiyasini oʻrganishda kompleks ilmiy yondashuvdan foydalanildi. Tadqiqot jarayonida tarixiylik, tizimlilik va qiyosiy tahlil tamoyillari asos qilib olindi.

Tadqiqotning nazariy asosini oʻzbek oilasi, milliy qadriyatlar, etnografiya, xalq ogʻzaki ijodi hamda diniy-maʼnaviy merosga oid mahalliy va xorijiy ilmiy adabiyotlar tashkil etdi. Shuningdek, Oʻzbekiston Respublikasining “Vijdon erkinligi va diniy tashkilotlar toʻgʻrisida”⁶gi Qonuni, Qurʼoni Karim oyatlari⁷ hamda hadis manbalari tadqiqotning meʼyoriy-huquqiy va maʼnaviy asoslari sifatida oʻrganildi.

Tadqiqot davomida tarixiy-etnografik tahlil usuli yordamida Surxondaryo vohasida oilaviy qadriyatlar va diniy urf-odatlarining shakllanish bosqichlari hamda ularning rivojlanish xususiyatlari oʻrganildi. Qiyosiy tahlil usuli orqali vohaga xos oilaviy anʼanalarning boshqa hududlarda uchraydigan qadriyatlar bilan umumiy va oʻziga xos jihatlari aniqlandi.

Tahliliy usul asosida globallashtirish, urbanizatsiya, mehnat migratsiyasi hamda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining oilaviy qadriyatlar va diniy urf-odatlarga koʻrsatayotgan taʼsiri baholandi. Mantiqiy tahlil, umumlashtirish va tizimlashtirish usullari yordamida ilmiy manbalarda keltirilgan qarashlar oʻzaro solishtirildi hamda ularning mazmuni umumlashtirildi.

⁶ 2021-yil 5-iyuldagi Oʻzbekiston Respublikasining “Vijdon erkinligi va diniy tashkilotlar toʻgʻrisida” gi OʻRQ–699-sonli Qonuni.

⁷ Qurʼoni Karim maʼnolarining tarjima va tafsiri. Tarjimon: Shayx Abdulaziz Mansur. – Toshkent: Toshkent islom universiteti nashriyoti. – Luqmon surasi. 13–19-oyatlar.

Oilaviy qadriyatlar transformatsiyasini kompleks baholash metodi			
Maqsad	Oilaviy qadriyatlarning saqlanishi va o'zgarish darajasini kompleks baholash.	Kompleks baholash algoritmi	1. Ma'lumotlarni yig'ish 2. Indikatorlarni baholash 3. Ballarni hisoblash 4. Umumiy transformatsiya indeksini aniqlash 5. Natijalarni tahlil qilish
	Metodning asosiy tarkibi Axloqiy qadriyatlar Diniy qadriyatlar Tarbiyaviy qadriyatlar Qarindoshlik munosabatlari Marosim va urf-odatlar Gender rollari Zamonaviy omillar ta'siri	Natijalarni talqin qilish	Yuqori ball – qadriyatlar barqaror saqlangan. O'rta ball – qisman transformatsiyalashgan. Past ball – sezilarli transformatsiyalashgan.
Baholash mezonlari			
Qadriyatning saqlanish darajasi Transformatsiya darajasi Amaliy qo'llanish darajasi Har bir mezon 1–5 ball asosida baholanadi.			

1-rasm. Oilaviy qadriyatlar transformatsiyasini kompleks baholash metodi

Mazkur tadqiqotda “Oilaviy qadriyatlar transformatsiyasini kompleks baholash metodi” ishlab chiqildi. Ushbu metod Surxondaryo vohasida an'anaviy oilaviy qadriyatlar va diniy urf-odatlarning zamonaviy holatini beshta o'zaro bog'liq mezon asosida baholashga xizmat qiladi: tarixiy-etnografik, ijtimoiy-madaniy, diniy-ma'naviy, transformatsion va tarbiyaviy mezonlar. Har bir mezon bo'yicha olingan ilmiy ma'lumotlar integratsiyalashgan holda tahlil qilinib, oilaviy qadriyatlarning zamonaviy rivojlanish tendensiyalari hamda ularning yosh avlod tarbiyasiga ta'siri kompleks baholandi.

Natijalar. Tadqiqot natijalari Surxondaryo vohasida shakllangan an'anaviy oilaviy qadriyatlar va diniy urf-odatlar hududning tarixiy-etnografik taraqqiyoti, mahalliy madaniy muhit hamda islom dini ta'limotlari ta'sirida shakllangan barqaror ijtimoiy qadriyatlar tizimini tashkil etishini ko'rsatdi. Mazkur qadriyatlar oilada o'zaro hurmat, mehr-oqibat, mas'uliyat, qarindoshlik rishtalarini mustahkamlash va yosh avlodni milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalashning muhim omili sifatida saqlanib qolganligi aniqlandi.

Tahlillar natijasida Surxondaryo vohasida nikoh, beshik to'yi, sunnat to'yi, hashar, Ramazon va Qurbon hayiti bilan bog'liq marosimlar nafaqat diniy yoki maishiy tadbir sifatida, balki oila, mahalla va qarindosh-urug'lar o'rtasidagi ijtimoiy birdamlikni mustahkamlovchi muhim ijtimoiy-madaniy institut vazifasini bajarishi aniqlandi.

Tadqiqot davomida xalq ogʻzaki ijodi namunalarida uchraydigan maqollar, matallar, rivoyatlar va hikmatli iboralarda oilaviy qadriyatlarning asosiy tamoyillari oʻz ifodasini topgani kuzatildi. Ayniqsa, ota-onaga hurmat, farzand tarbiyasi, mehnatsevarlik, hamjihatlik va mahalla bilan hamkorlik gʻoyalari Surxondaryo vohasiga xos etnomadaniy qadriyatlarning ajralmas qismi ekanligi aniqlandi.

Olingan natijalar globallashuv, urbanizatsiya, mehnat migratsiyasi hamda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi oilaviy qadriyatlar va diniy urf-odatlarining tashkiliy shakllariga sezilarli taʼsir koʻrsatayotganini koʻrsatdi. Bunda ayrim marosimlarning oʻtkazilish tartibi soddalashgani, oila aʼzolari oʻrtasidagi munosabatlarda yangi ijtimoiy omillar taʼsiri kuchaygani kuzatildi. Shu bilan birga, mazkur oʻzgarishlar oilaviy qadriyatlarning maʼnaviy-axloqiy mohiyatini tubdan oʻzgartirmagani, aksincha, ularning zamonaviy sharoitlarga moslashish jarayonini yuzaga keltirgani aniqlandi.

Tadqiqot natijalari diniy qadriyatlar va milliy urf-odatlarining oʻzaro uygʻunligi oilada sogʻlom maʼnaviy muhitni shakllantirishda muhim omil boʻlib qolayotganini koʻrsatdi. Qurʼoni Karim va sahih hadislar asosida shakllangan axloqiy meʼyorlar Surxondaryo vohasidagi oilaviy tarbiya tizimida halollik, masʼuliyat, mehr-oqibat, sabr-toqat va kattalarga hurmat kabi fazilatlarni shakllantirishga xizmat qilayotgani aniqlandi.

Shuningdek, tadqiqot davomida Surxondaryo vohasida oilaviy qadriyatlarning uzviyligi “Farzand → Ota-ona → Oila → Qarindosh-urugʻ → Mahalla → Urf-odat va marosimlar → Milliy qadriyatlar → Vatan → Jamiyat” ketma-ketligi asosida namoyon boʻlishi va ushbu tizimning milliy qadriyatlarni avloddan avlodga uzatishda muhim ijtimoiy mexanizm vazifasini bajarishi ilmiy jihatdan asoslandi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari Surxondaryo vohasida anʼanaviy oilaviy qadriyatlar va diniy urf-odalar zamonaviy transformatsiya sharoitida oʻzining maʼnaviy-axloqiy mazmunini saqlab qolayotganini hamda ularning oila institutini mustahkamlash va yosh avlodni milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalashdagi ahamiyati yuqori ekanligini tasdiqladi.

Tadqiqot davomida ishlab chiqilgan oilaviy qadriyatlar transformatsiyasini kompleks baholash metodikasi asosida oilaviy qadriyatlarning transformatsiya darajasi axloqiy, diniy, tarbiyaviy, qarindoshlik, marosimiy va ijtimoiy koʻrsatkichlar boʻyicha kompleks baholandi. Ushbu metodika oilaviy qadriyatlarning saqlanish, moslashish hamda transformatsiyalanish holatini aniqlash, shuningdek, ularning zamonaviy ijtimoiy jarayonlar taʼsiridagi oʻzgarishlarini ilmiy asosda baholash imkonini berdi.

Muhokama. Tadqiqot natijalari Surxondaryo vohasida shakllangan an'anaviy oilaviy qadriyatlar va diniy urf-odatlar zamonaviy ijtimoiy jarayonlar ta'sirida muayyan transformatsiyaga uchrayotgan bo'lsa-da, ularning asosiy ma'naviy-axloqiy mohiyati saqlanib qolayotganini ko'rsatdi. Mazkur holat oilaviy qadriyatlarning jamiyat taraqqiyotidagi o'rni va barqarorligini yana bir bor tasdiqlaydi.

Tadqiqot davomida aniqlangan natijalar Sh. Rahmonov⁸ning o'zbek oilasi jamiyatning ma'naviy tayanchi va ijtimoiy barqarorligini ta'minlovchi muhim institut ekanligi haqidagi ilmiy qarashlarini tasdiqlaydi. Shuningdek, I.M. Jabborovning o'zbek oilasida milliy qadriyatlar, urf-odatlar va tarbiyaviy an'analar avloddan avlodga uzatilishi haqidagi xulosalari Surxondaryo vohasi misolida ham o'z ifodasini topdi. Bu esa hududiy xususiyatlardan qat'i nazar, oilaning milliy qadriyatlarni saqlashdagi yetakchi o'rni saqlanib qolayotganini ko'rsatadi.

A. Qodirov⁹ ilmiy tadqiqotida oilaviy marosimlar hamda diniy urf-odatlar xalqning tarixiy-madaniy merosi sifatida talqin etiladi. Mazkur tadqiqot natijalari ham ushbu qarashlarni to'ldirib, Surxondaryo vohasida nikoh, beshik to'yi, sunnat to'yi, hashar, Ramazon va Qurbon hayiti bilan bog'liq marosimlar bugungi kunda ham oila, mahalla va qarindoshlik munosabatlarini mustahkamlashga xizmat qilayotganini ko'rsatdi. Shu bilan birga, ayrim marosimlarning tashkiliy jihatlari soddalashgan bo'lsa-da, ularning tarbiyaviy va ma'naviy mazmuni saqlanib qolganligi aniqlandi.

A. Yo'ldoshev¹⁰ tadqiqotida shuni ko'rsatdiki, globallashuv va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi oilaviy qadriyatlarga ikki tomonlama ta'sir ko'rsatmoqda. Bir tomondan, zamonaviy kommunikatsiya vositalari qarindoshlar o'rtasidagi muloqotni yangi shakllarda davom ettirish imkoniyatini kengaytirayotgan bo'lsa, ikkinchi tomondan, individualizmning kuchayishi, mehnat migratsiyasi va urbanizatsiya natijasida ayrim an'anaviy oilaviy munosabatlarning zaiflashishiga sabab bo'lmoqda. Demak, transformatsiya jarayoni qadriyatlarning yo'qolishini emas, balki ularning yangi ijtimoiy sharoitlarga moslashishini anglatadi.

Shuningdek, tadqiqot natijalari xalq og'zaki ijodi, milliy urf-odatlar va islom dini ta'limotlari o'rtasida uzviy bog'liqlik mavjudligini ko'rsatdi. Ayniqsa, Qur'oni Karim oyatlari hamda sahih hadislarda ilgari surilgan mehr-oqibat, ota-onaga hurmat, halollik, sabr, mas'uliyat va odob-axloq tamoyillari Surxondaryo vohasidagi oilaviy tarbiya tizimida amaliy ahamiyatini saqlab qolmoqda. Bu holat milliy va diniy qadriyatlarning bir-birini to'ldiruvchi ma'naviy asos ekanligini tasdiqlaydi.

⁸ Rahmonov Sh. O'zbek oilasida milliy qadriyatlar transformatsiyasi. – Toshkent: Ma'naviyat, 2022.

⁹ Qodirov A. Surxondaryo etnografiyasi. — Toshkent: Fan, 2005.

¹⁰ Yo'ldoshev A. Globallashuv sharoitida oilaviy qadriyatlarning rivojlanish tendensiyalari. – Toshkent. 2024.

Mazkur tadqiqotning ilmiy yangiligi shundaki, Surxondaryo vohasidagi oilaviy qadriyatlar va diniy urf-odatlarining zamonaviy transformatsiyasi tarixiy-etnografik, ijtimoiy-madaniy hamda ma'naviy yondashuvlar uyg'unligida tahlil qilindi. Tadqiqot davomida oilaviy qadriyatlarning "Farzand → Ota-ona → Oila → Qarindosh-urug' → Mahalla → Urf-odat va marosimlar → Milliy qadriyatlar → Vatan → Jamiyat" uzviy tizimi asosida shakllanishi va rivojlanishi ilmiy jihatdan asoslandi. Ushbu yondashuv oilaviy qadriyatlarning avlodlararo davomiyligini ta'minlovchi ijtimoiy mexanizmni yaxlit tizim sifatida talqin qilish imkonini beradi.

Shu nuqtai nazardan, Surxondaryo vohasida oilaviy qadriyatlar va diniy urf-odatlarini asrab-avaylash, ularni zamonaviy hayot talablariga mos ravishda rivojlantirish hamda yosh avlod tarbiyasida ulardan samarali foydalanish nafaqat tarixiy-etnografik, balki pedagogik va ijtimoiy ahamiyatga ham ega. Bu esa kelgusida mazkur yo'nalishda hududiy qiyosiy tadqiqotlarni amalga oshirish hamda oilaviy qadriyatlarning transformatsiyasini yangi metodologik yondashuvlar asosida o'rganish zarurligini ko'rsatadi.

Xulosa. Tadqiqot natijalari Surxondaryo vohasida shakllangan an'anaviy oilaviy qadriyatlar va diniy urf-odatlar hududning tarixiy-etnografik taraqqiyoti, milliy madaniyati hamda islom dini ta'limotlari uyg'unligida shakllangan barqaror ma'naviy-ijtimoiy tizim ekanligini tasdiqladi. Mazkur qadriyatlar bugungi kunda ham oila institutining barqaror faoliyat yuritishi, avlodlar davomiyligini ta'minlash hamda yosh avlodni milliy va umuminsoniy qadriyatlar ruhida tarbiyalashda muhim omil bo'lib xizmat qilmoqda.

Tadqiqot davomida Surxondaryo vohasiga xos oilaviy marosimlar, xalq og'zaki ijodi namunalari, mahalla institutining faoliyati hamda diniy qadriyatlar o'zaro uyg'un holda oilaviy tarbiya tizimining mustahkam ma'naviy asosini shakllantirishi aniqlandi. Ayniqsa, nikoh, beshik to'yi, sunnat to'yi, hashar, Ramazon va Qurbon hayiti bilan bog'liq an'analar oilaviy birdamlikni mustahkamlash, qarindoshlik aloqalarini rivojlantirish hamda milliy qadriyatlarni avloddan avlodga uzatishda muhim ijtimoiy-tarbiyaviy vazifani bajarayotgani ilmiy jihatdan asoslandi.

Shuningdek, globallashuv, urbanizatsiya, mehnat migratsiyasi va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi oilaviy qadriyatlarning tashkiliy shakllariga ta'sir ko'rsatayotgani, biroq ularning ma'naviy-axloqiy mazmuni saqlanib qolayotgani aniqlandi. Bu holat an'anaviy qadriyatlarning zamonaviy ijtimoiy sharoitlarga moslashish xususiyatiga ega ekanligini ko'rsatadi.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi Surxondaryo vohasida oilaviy qadriyatlar va diniy urf-odatlarining zamonaviy transformatsiyasi tarixiy-etnografik, ijtimoiy-madaniy va ma'naviy yondashuvlar uyg'unligida tizimli tahlil qilinganligi bilan izohlanadi.

Shuningdek, oilaviy qadriyatlarning “Farzand → Ota-ona → Oila → Qarindosh-urug’ → Mahalla → Urf-odat va marosimlar → Milliy qadriyatlar → Vatan → Jamiyat” ketma-ketligi asosida rivojlanish mexanizmi ilmiy jihatdan asoslandi va ushbu yondashuv oilaviy qadriyatlarning uzviyligini ifodalovchi konseptual model sifatida tavsiflandi.

Tadqiqot natijalaridan oila institutini mustahkamlash, milliy va diniy qadriyatlarni asrab-avaylash, yosh avlodning ma’naviy-axloqiy tarbiyasini takomillashtirish, shuningdek, etnografiya, pedagogika, sotsiologiya va madaniyatshunoslik yo‘nalishlaridagi ilmiy izlanishlarda nazariy hamda amaliy manba sifatida foydalanish mumkin.

Kelgusida O‘zbekistonning turli tarixiy-etnografik hududlarida oilaviy qadriyatlar va diniy urf-odatlarining transformatsiyasini qiyosiy asosda o‘rganish, ularning yoshlar dunyoqarashi va oilaviy tarbiya tizimiga ta’sirini empirik tadqiqotlar orqali baholash mazkur yo‘nalishdagi ilmiy izlanishlarning istiqbolli yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Ashirov A. O‘zbek xalqining qadimiy e’tiqod va marosimlari. — Toshkent: Fan. 2007.
2. Boboyev, H. O‘zbek oilasining ijtimoiy-falsafiy tahlili. — Toshkent: Tafakkur, 2020.
3. Jabborov, I. M. O‘zbek xalqi etnografiyasi. — Toshkent: O‘qituvchi, 1994.
4. To‘rayev H. Surxondaryo tarixi. — Termiz. 2008.
5. Tursunov S. N. Surxondaryo viloyatida ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlar. — Toshkent: Fan. 2010.
6. 2021-yil 5-iyuldagi O‘zbekiston Respublikasining “Vijdon erkinligi va diniy tashkilotlar to‘g‘risida” gi O‘RQ–699-sonli Qonuni.
7. Qur’oni Karim ma’nolarining tarjima va tafsiri. Tarjimon: Shayx Abdulaziz Mansur. – Toshkent: Toshkent islom universiteti nashriyoti. – Luqmon surasi. 13–19-oyatlar.
8. Rahmonov Sh. O‘zbek oilasida milliy qadriyatlar transformatsiyasi. – Toshkent: Ma’naviyat, 2022.
9. Qodirov A. Surxondaryo etnografiyasi. — Toshkent: Fan, 2005.
10. Yo‘ldoshev A. Globallashuv sharoitida oilaviy qadriyatlarning rivojlanish tendensiyalari. – Toshkent. 2024.